

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ФОРМ РЕФІНАНСУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

© Ружицький А.В., Томчишен О.О., 2011

Запропоновано використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості для управління взаєморозрахунками підприємства, а саме: факторинг, облік векселів, виданих покупцями продукції та форфейтинг. Ці форми рефінансування прискорюють переведення дебіторської заборгованості у грошову форму оборотних активів, і як наслідок, приводять до підвищення рівня економічної безпеки. Розроблено методику нарахування резерву за сумнівною дебіторською заборгованістю, що прямо стосується економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, управління взаєморозрахунками, рефінансування дебіторської заборгованості.

A.V. Ruzhytskyi¹, O.O. Tomchysheh²

¹National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”,
²Podolsk State Agricultural and Technical Academy

USE OF MODERN FORMS OF ENTERPRISE REFINANCING RECEIVABLES MANAGEMENT FOR MUTUAL SETTLEMENT OF ENTERPRISE TO INCREASED ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

This article proposed the use of modern forms of enterprise refinancing receivables management for mutual settlement of enterprise, namely, factoring, discounting bills, given buyers of products and forfeiting. Form data transfer speeds up refinancing of receivables in the form of money circulating assets as a result lead to increased economic security of the enterprise, as it is in fact an insurance reserve for enterprise security.

Key words: Economic security of enterprise, the management of mutual settlements, refinancing debts.

Постановка проблеми. Сьогодні у зв'язку з макроекономічною нестабільністю в усіх галузях бізнесу так чи інакше розглядаються і вирішуються питання забезпечення економічної безпеки підприємства. Постійне підсилення чинників, що загрожують економічній безпеці підприємства, та таких, що зумовлюють депресивний розвиток підприємства, ставить питання про рефінансування дебіторської заборгованості для підвищення рівня економічної безпеки підприємства з метою прискорення переведення дебіторської заборгованості у грошову форму оборотних активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми економічної безпеки підприємства досліджували такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: В.Ф. Гапоненко в "Экономическая безопасность предприятий"; Т.Г. Васильців в "Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення"; О.Б. Петрина в "Передумови формування та зміст економічної безпеки підприємства"; Н.Ю. Гічова в "Діагностика та підвищення економічної безпеки

підприємства"; Л.Г. Шемаєва в "Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища"; Е.В. Камишнікова в "Методи оцінки економічної безпеки промислових підприємств"; О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко в "Планування економічної безпеки підприємства"; Е.А. Олейников в "Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность)", В.В. Орлова в "Моделирование механизмов управления финансовой безопасностью предприятия"; Д.П. Пілова в "Формування та оцінка економічної безпеки гірничо-збагачувальних підприємств"; Г.Б. Веретенникова в "Економічна безпека підприємства: планування й організація"; Т.Б. Кузенко в "Тактичне і стратегічне планування економічної безпеки підприємства"; Д. Ковальов в "Економічна безпека підприємства" та інші. Економічна безпека трактується двоєю – і як можливість протидіяти загрозам, і як здатність функціонувати, або ж як поєднання і можливості протидіяти загрозам і як здатність ефектно та стабільно функціонувати у майбутньому. Зокрема В.Ф. Гапоненко, А.Л. Беспалько та А.С. Власков визначають економічну безпеку підприємства як "стан найефективнішого використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та забезпечення стабільного функціонування підприємства у даний час і в майбутньому" [1]. Недоліком цього визначення є наявність такої величини, як "ефективність використання корпоративних ресурсів", яку важко визначати на практиці. Окрім того, для запобігання загрозам можуть бути використані і некорпоративні ресурси, зокрема можливості правоохоронних органів чи судової системи (прокуратури). Цю ваду цілком правильно підмітив О. Петрина [3, с. 206]. Підприємство також повинно не лише стабільно функціонувати, а й розвиватися. Не зовсім зрозуміло, чи входить розвиток підприємства в поняття стабільного функціонування вищезазначених авторів. У цьому аспекті Л.Г. Шемаєва цілком правильно зазначає, що у сучасних ринкових умовах на стратегічному інтервалі часу підприємствам потрібно спрямовувати зусилля не тільки на захист від внутрішніх і зовнішніх загроз, а й на використання можливостей щодо забезпечення реалізації власних стратегічних економічних інтересів [5, с. 11]. Окремого розгляду потребує ситуація, коли підприємство функціонує неефективно (недостатньо ефективно). Тоді навряд чи можна погодитися, що здатність підтримувати такий стан речей достатньо довго можна асоціювати з економічною безпекою. Також слід підкреслити, що поняття "загроза", як правило, характеризується зовнішніми чинниками. Як вказує Л. Шемаєва, на сучасному етапі відбувається перенесення акцентів: від захисту елементів внутрішнього середовища до організації захисту від негативного впливу зовнішнього середовища та адаптацію до його зміни [5, с. 12]. На наш погляд, це не зовсім коректно, оскільки загрози функціонуванню підприємства можуть виходити і зсередини самого підприємства (наприклад, неефективні управлінські рішення). На думку Ареф'євої О.В. та Кузенко Т.Б.: "...економічна безпека підприємства розглядається як певна сукупна безпека її окремих складових або підсистем" [10]. На наш погляд, це не зовсім коректно, оскільки загрози функціонуванню підприємства можуть виходити не з переліку окремих складових або підсистем, реальні загрози можуть не бути включені у певний перелік. Економічна безпека підприємства – це стан найефективнішого використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та забезпеченню стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому [11]. Недоліком цього визначення є наявність такої величини, як "найефективніше використання ресурсів", що само по собі є значною мірою відносним, також варто відмітити, що ефективне використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам далеко не завжди забезпечує стабільне функціонування підприємства. "Економічна безпека підприємства – це стан юридичних, виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, за якого забезпечується стабільність функціонування, стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності, захищеність від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз та дестабілізуючих чинників" [12]. Не зовсім зрозуміло, що входить у поняття "організаційних зв'язків" та який має бути стан матеріальних та інтелектуальних ресурсів для забезпечення стабільного функціонування підприємства. Економічна безпека підприємства – стан найефективнішого використання усіх видів ресурсів з метою запобігання (нейтралізації, ліквідації) загрозам і забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах ринкової економіки [3]. Недоліком цього визначення є наявність величини "ефективне використання усіх видів ресурсів". Для кожного конкретного випадку поняття "всі види ресурсів" доволі істотно може відрізнятися,

немає конкретики щодо поняття, яке намагається визначити цей автор. "Економічна безпека підприємства в загальному випадку являє собою незалежність суб'єктів підприємницької діяльності від загроз на мікро- та макрорівнях та здатність протистояти негативному впливу цих факторів на економічну ефективність їх господарювання" [13]. На наш погляд, це не зовсім коректно, оскільки загрози функціонуванню підприємства можуть не впливати на економічну ефективність господарювання, в той же час впливати, наприклад, на ринки збуту, що опосередковано відобразиться на економічній безпеці підприємства. "Економічна безпека підприємства – це стан юридичних, виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних і інтелектуальних ресурсів, за якого забезпечується стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток" [14]. Недоліком цього визначення є наявність такої величини, як фінансово-комерційний успіх, яка є доволі суб'єктивною і не завжди конкретною. Забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає: досягнення високих фінансових результатів діяльності і фінансової стійкості; забезпечення технологічної незалежності; високу ефективність системи управління, оптимальність і ефективність організаційної структури; високий рівень екології; якісну правову захищеність усіх аспектів діяльності; захист інформаційного середовища, безпеку персоналу, капіталу, майна і комерційних інтересів [15]. Система економічної безпеки підприємства складається з таких функціональних складових, як: фінансова, силова, інформаційна, техніко-технологічна, кадрова, правова, екологічна безпека [15, 16].

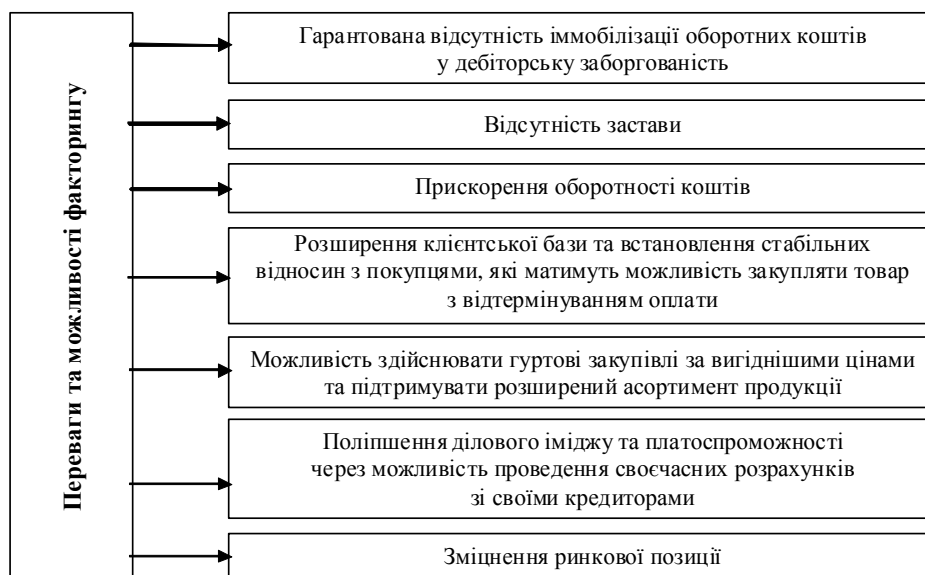
Слід зазначити, що всі вищенаведені автори, як і ті, що визначають сутність економічної безпеки через ефективність використання корпоративних ресурсів, не враховують той факт, що ресурси підприємства можуть бути недостатніми для його убезпечення. У такому разі, навіть їх найефективніше використання не здатне забезпечити економічну безпеку підприємства. Для цього підприємству потрібно залучити більше ресурсів, або ж покращити якість використовуваних ресурсів.

Цілі статті. Мета роботи – визначити сучасні форми рефінансування дебіторської заборгованості та розглянути можливість їх використання на підприємстві, розробити методику нарахування резерву по сумнівній дебіторській заборгованості. Невирішеними питаннями у межах загальної проблеми є недосконалі методологічна база стосовно використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості для управління взаєморозрахунками підприємства, а саме – факторингу, обліку векселів, виданих покупцями продукції та форфейтингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для прискорення переведення дебіторської заборгованості у грошову форму оборотних активів для підвищення рівня економічної безпеки, ми пропонуємо використання на підприємстві сучасні форми рефінансування дебіторської заборгованості: факторинг, облік векселів, виданих покупцями продукції; форфейтинг.

Факторинг являє собою фінансову операцію, під час якого підприємство-продавець передає право отримання грошей по платіжних документах за відвантажену продукцію банку. За здійснення такої операції банк стягує з підприємства-продавця визначену комісійну плату, яка встановлюється у відсотках до суми платежу. Ставки комісійної плати диференціюються з урахуванням рівня платоспроможності покупця і передбачених термінів. Крім того, банк у термін до 3-х днів здійснює кредитування підприємства-покупця у формі попередньої сплати боргових зобов'язань щодо платіжних документів. За час існування факторингу в Україні були виділені переваги та можливості, які він надає поряд з іншими інструментами рефінансування:

- гарантована відсутність іммобілізації оборотних коштів у дебіторську заборгованість;
- відсутність застави;
- прискорення оборотності коштів;
- розширення клієнтської бази та встановлення стабільних відносин з покупцями, які матимуть можливість закупляти товар з відтермінуванням оплати;
- можливість здійснювати гуртові закупівлі за вигіднішими цінами та підтримувати розширений асортимент продукції;
- поліпшення ділового іміджу та платоспроможності через можливість проведення своєчасних розрахунків зі своїми кредиторами;
- зміцнення ринкової позиції (див. рисунок).

Переваги та можливості факторингу як сучасної форми рефінансування дебіторської заборгованості для підвищення рівня економічної безпеки підприємства

Форфейтинг являє собою фінансову оперативність по експертному товарному кредиту шляхом передачі (індосаменту) переказного векселя на користь банку зі сплатою банку комісійної винагороди. Банк бере на себе зобов'язання щодо фінансування експортної операції шляхом сплати по обліковому векселю, який гарантується наданням авалу банку держави імпортера. У результаті форфейтування заборгованості покупця по товарному кредиту трансформується у заборгованість фінансову (на користь банку). По суті форфейтинг об'єднує елементи факторингу і обліку векселів. Форфейтинг використовується під час здійснення довгострокових експортних поставок і дає можливість експортеру негайно отримати грошові кошти шляхом обліку векселів. Водночас його недоліком є значна вартість цих операцій. Незалежно від виду операції рефінансування її використання ґрунтується на єдиних принципах:

- загальні витрати на рефінансування не повинні перевищувати очікуваний прибуток від використання вивільнених коштів у господарському обороті;
- витрати на рефінансування не повинні перевищувати вартості короткострокових кредитів для підтримки платоспроможності підприємства до інкасації дебіторської заборгованості;
- витрати, на рефінансування не повинні перевищувати інфляційні втрати у разі затримки.

Побудова ефективної системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості необхідна для того, щоб забезпечити надходження інформації не тільки про те, що відбулося, але й про відхилення, які можуть бути. Це потрібно для того, щоб регулювання могло здійснюватися у превентивному порядку. Найбільше значення набуває здійснення контролю, який дає змогу з'ясувати, наскільки ефективно та своєчасно відбувається погашення дебіторської заборгованості, наскільки запропоноване відтермінування платежу відповідає вимогам ринку та стану на ньому підприємства.

Окремо слід розглянути методику нарахування резерву по сумнівній дебіторській заборгованості, що прямо стосується економічної безпеки підприємства, оскільки резерв по сумнівній дебіторській заборгованості фактично є страховим резервом для убезпечення підприємства. Згідно з П(С)БО 10 „Дебіторська заборгованість” оцінкове визначення частини поточної дебіторської заборгованості, що може стати безнадійною, здійснюється одним з таких способів:

- дослідження платоспроможності окремих дебіторів;
- розрахунок за даними минулих періодів питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації товарів (робіт, послуг) на умовах післяоплати; класифікація дебіторської заборгованості за минулі періоди за термінами її непогашення.

Рішення про створення резерву сумнівних боргів повинно готуватись комісією підприємства за участю керівників юридичної, бухгалтерської, збутової служб та затверджуватись керівником підприємства. Вважаємо, що у рішенні про створення резерву сумнівних боргів комісія повинна відображати такі відомості: дату та причину виникнення заборгованості, термін її погашення

(векселів, застав, договорів страхування), дату подання позовної заяви до суду (арбітражного суду) про стягнення заборгованості з покупця (замовника), номер та дату платіжного доручення про перерахування мита. Резерви сумнівних боргів можна створювати тільки за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року, в той час, як сумнівні борги виникають під час торгових операцій протягом року. На нашу думку, розрахувати резерв сумнівних боргів доцільно перед складанням звітності, а використовуватися він буде протягом звітного року за потреби або безпосередньо перед складанням звітності. Вважаємо, що резерв повинен формуватись на основі експертних оцінок фінансового менеджменту підприємства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для прискорення переведення дебіторської заборгованості у грошову форму оборотних активів, та як наслідок, підвищення рівня економічної безпеки, запропоновано використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості, а саме – факторинг, облік векселів, виданих покупцями продукції та форфейтинг. Побудова ефективної системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості необхідна для того, щоб забезпечити надходження інформації не тільки про те, що відбулося, але й про відхилення, які можуть бути. Це потрібно для того, щоб регулювання могло здійснюватися у превентивному порядку. Найбільше значення набуває здійснення контролю, який дає змогу з'ясувати наскільки ефективно та своєчасно відбувається погашення дебіторської заборгованості, наскільки запропоноване відтермінування платежу відповідає вимогам ринку та стану на ньому підприємства. Розглянуто методику нарахування резерву по сумнівній дебіторській заборгованості, що прямо стосується економічної безпеки підприємства, оскільки резерв по сумнівній дебіторській заборгованості фактично є страховим резервом для забезпечення підприємства. Перспективи подальших досліджень включають подальше дослідження процесу управління взаєморозрахунками як складової економічної безпеки підприємства.

1. Гапоненко В.Ф. *Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы* / В.Ф. Гапоненко, А.Л. Беспалько, А.С. Власков. – М.: Изд-во "Ось-89", 2007. – 208 с. 2. Васильців Т.Г. *Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія.* – Львів: Арал, 2008. – 386 с. 3. Петрина О.Б. *Передумови формування та зміст економічної безпеки підприємства* / О.Б. Петрина // *Науковий вісник НЛТУ України.* – 2010. – Вип. 20.3. – С. 206–216. 4. Гічова Н.Ю. *Діагностика та підвищення економічної безпеки підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04* / Н.Ю. Гічова; *Нац. гірн. ун-т.* — Донецьк, 2010. — 20 с. 5. Шемаєва Л.Г. *Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. ... д-ра. екон. наук: 21.04.02* / Л.Г. Шемаєва; *Ун-т економіки та права "КРОК".* — К., 2010. — 39 с. 6. Єгорова Л.І. *Стратегія антикризового проактивного управління підприємством: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01* / Л.І. Єгорова; *Донецький національний університет.* – Донецьк, 2003. – 180 с. 7. Камішиникова Е.В. *Методи оцінки економічної безпеки промислових підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04* / Е.В. Камішиникова; *Приазов. держ. техн. ун-т.* — Маріуполь, 2010. — 20 с. 8. Кірієнко А.В. *Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01* / А.В. Кірієнко; *Київ. нац. екон. ун-т.* — К., 2000. — 19 с. 9. Половнев К.С. *Механізм забезпечення економічної безпеки промислового підприємства: дисс. ... канд. екон. наук.* / К.С. Половнев. – Екатеринбург, 2002. – 177 с. 10. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. *Планування економічної безпеки підприємства: монографія.* – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 170 с. 11. Олейников Е.А. // *Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность).* – М: ЗАО "Бизнес школа "Интер-Синтез", 1997. – 288 с. 12. Орлова В.В. *Моделювання механізмів управління фінансовою безпекою підприємства: дис. ...канд. екон. наук: 08.00.11.-І.* – 2008. – 200 с. 13. Пілова Д.П. *Формування та оцінка економічної безпеки гірничо-збагачувальних підприємств: дис. ...канд. екон. наук: 08.00.04.-Д.* – 2007. – 184 с. 14. Веретенникова Г.Б. *Економічна безпека підприємства: планування й організація. Конспект лекцій.* – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 84 с. 15. Кузенко Т.Б. *Тактичне і стратегічне планування економічної безпеки підприємства* / Т.Б. Кузенко // *Актуальні проблеми економіки.* – 2004. – № 3. – С.142–151. 16. Ковальов Д. *Економічна безпека підприємства* / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // *Економіка України.* – 1998. – № 10. – С.48–52.